

УДК [378.147:811.161.2]:37.091.212-027.63(045)

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Фурт Д.В.

Донецький національний університет економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

У статті досліджене поняття «мотивація», її види, виокремлено особливості мотивації студентів-іноземців у навчанні української мови як іноземної. Узагальнено різні підходи щодо розуміння поняття «мотивація». Розглянуто відмінності між мотивом та мотивацією. Визначено поняття «мотивації» у сучасному науковому дискурсі. Проаналізовано вимоги до вправ для підвищення мотивації студентів та розглянуто підходи до розв'язання цієї проблеми.

Ключові слова: мотивація, студенти-іноземці, українська мова як іноземна, види мотивації, мотиваційні чинники.

Постановка проблеми. Корінні зміни останніх десятиліть у політичній та соціально-економічній сферах життя України, її прагнення до активної та плідної співпраці із західними країнами істотно вплинули на розширення функцій української мови як іноземної. Це спонукає до переосмислення мети, завдань та змісту навчання української мови як іноземної. Нова політична обстановка, міжнародне співробітництво та міжнародні контак-

ти – усе це потребує сьогодні глибокого володіння українською мовою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна методика навчання іноземних мов розв'язує складні й відповідальні завдання: від навчання іншомовного спілкування в певних сферах людської діяльності до формування мовної особистості, здатної до спілкування з представниками інших культур (І. Зимня, Г. Китайгородська, В. Сафонова, І. Халесва). Проблему моти-

вації розглядали у своїх роботах О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе, П. Якобсон, Р. Гарднер В. Бодров, Ж. Вірна, Е. Зеєр, С. Клімов, М. Пряжніков, В. Семиченко Д. Макклелланд, А. Маслоу, М. Кондратьєва, С. Пакуліна, О. Сергеєнкова, Г. Рогова, Н. Аристова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні немає єдиної теорії, яка могла б визначити всі фактори мотиваційного процесу.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розглянути поняття «мотивація», її види, викремити особливості мотивації студентів-іноземців у навчанні української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Процес глобалізації у сфері вищої освіти поряд з іншими загострив проблему мотивації до вивчення іноземних мов, зокрема української. Адже «глобалізація» передбачає зростання ролі особистісних контактів людей, а значить вербальні комунікації, зокрема багатонаціональні.

Латинське слово «movere» – рухати – є основою поняття «мотивація». Пізніше поняття мотивації стали вживати в значенні «сукупність факторів», що викликають активність суб'єкта та визначають її спрямованість та поведінку [9].

За словами І. Зимньої, мотив – це те, що пояснює характер мовної дії, тоді як комунікативний намір виражає те, яку комунікативну мету переслідує людина, плануючи ту чи іншу форму впливу на слухача [2].

А. Маркова визначає мотив як те, що спонукає людину до діяльності, Мотивація – загальна назва для процесів, методів, засобів спонукання студентів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти, а навчальна мотивація – це включення в навчальну діяльність. Позитивна мотивація до навчання – глибоке пізнання нового з усвідомленням того, що результат принесе задоволення» [6, 7].

Звичайно, проблеми мотивації важливі в навчанні кожної дисципліни, але особливо вони проявляються у вивченні мови як іноземної, оскільки специфіка предмета вимагає від студента наявності певної бази комунікативних здібностей. Нерідко це викликає складність, і вмотивованість вивчення мови, часом слабшає або зовсім зникає.

Тому, розглядаючи мотивацію як основну рушійну силу в навчанні іноземної мови, відзначимо, що мотиви відносять до суб'єктивного світу людини, що характеризується його внутрішнім спонуканням. Звідси всі труднощі виклику мотивації з боку студента. Людина може вивчити будь-яку мову і українську зокрема, якщо тільки сама відчує необхідність у цьому, тобто буде мотивована.

Проблема мотивації досліджується в межах діяльнісного підходу до навчання, розробленого С. Рубінштейном, О. Леонт'євим та ін. Для оптимальної організації навчального процесу важливе глибоке знання мотивів студентів і, по-друге, вміння правильно виявляти їх та розумно керувати ними.

В навчанні іноземних мов психологічні питання мотивації розглядаються в працях А. Алхазішвілі, І. Зимньої, О. Леонт'єва, Н. Симонової та ін. У зарубіжній психологічній літературі приділя-

ється велика увага ролі мотивації, яку називають «Motor», «Keyword» у навчанні іноземних мов.

Взявши за основу означені роботи, під мотивацією розуміємо систему спонукальних імпульсів, що скеровують навчальну діяльність, у разі позитивної установки викладача, на більш глибоке вивчення іноземної мови, його вдосконалення та прагнення розвивати потреби пізнання іншомовної мовленнєвої діяльності. При цьому ключовими та вирішальними параметрами вважаються ті, які притаманні певному індивіду: особистий досвід, контекст діяльності, інтереси та схильності, емоції і почуття, світогляд, статус у колективі. Це дозволяє викликати у студентів справжню мотивацію.

У цьому випадку, на думку І. Бім, працює не стимуляція, а внутрішнє спонукання. Мотивація виявляється не привнесеною в навчання зовні, чи не нав'язаною студенту, а є прямим породженням самого методу навчання. Науковець наголошує, що перед викладачем виникає низка завдань, але основним є використання міжособистісних відносин та створення емоційного благополуччя, що, у свою чергу, забезпечує підвищення ефективності навчання іншомовному спілкуванню [1].

Мотивація вивчення мови, за твердженням Я. Лукиної, – це результат поєднання соціально-пізнавальних, особистісно-моральних і прагматичних мотивів [5].

Науковець виділяє шість груп мотивів: 1) емоційно-естетичні; 2) прагматичні, які пов'язані з бажанням отримати хорошу роботу або освіту в Україні; 3) дидактичні – пов'язані з процесом навчання; 4) пізнавальні – пов'язані з прагненням дізнатися нові факти, оволодіти знаннями тощо; 5) комунікативні – особисте спілкування з україномовними знайомими; 6) мотив примусу та обов'язковості – відсутність вибору або необхідність здавати іспит.

Розглянемо деякі види мотивації щодо іноземної мови. Характеристику широкої соціальної мотивації (різновид зовнішньої) дає П. Якобсон, який розглядає цей тип мотивації як процес навчання, пов'язаний з досить гостро пережитим почуттям громадянського обов'язку перед країною, з поданням про вчення як шляху до здійснення свого призначення в житті. Вузько особистісна мотивація визначає ставлення до оволодіння мовою як способу самоствердження. Тут можливий широкий діапазон морального плану: від громадянських мотивів до вузькогоспітничих. Стимулюючий вплив зовнішньої мотивації на процес навчання може бути достатньо потужний. Важливо будувати процес навчання так, щоб студенти у кожній його точці відчували наближення до поставленої мети.

Якщо зовнішня мотивація виконує «стратегічну роль», то внутрішня мотивація – «тактичну», тому що вона стимулюється самим процесом оволодіння мовою.

Комунікативний вид внутрішньої мотивації є основним, тому що оволодіння умінням спілкуватися – це перша та природна потреба тих, хто вивчає іноземну мову.

Однак саме цей тип мотивації найважче зберегти. Справа в тому, що під час оволодіння іноземною мовою в атмосфері рідної мови іноземна

постає як штучний засіб спілкування. І так звані «природні ситуації», використовувани у спілкуванні, мають, по суті, штучний характер.

Наступним різновидом внутрішньої мотивації є лінгвопізнавальна, яка полягає в позитивному ставленні студентів до самої мовної матерії, до вивчення основних мовних знаків. Можливі два шляхи її формування: опосередкований, тобто через комунікативну мотивацію та безпосередній, – шляхом стимулювання пошукової діяльності студентів у мовному матеріалі [7].

Складність та багатогранність питання підвищення мотивації, збереження та розвитку в студентів інтересу до предмета «українська мова» підкреслюють багато методистів (А. Маркова, М. Люшер, М. Безрукий, О. Хомухи, С. Шацький, В. М'ясищев, В. Іванов, Н. Морозова та ін.) і відповідно до цього пропонують різні шляхи до розв'язання цієї проблеми: 1) створення спеціально розробленої системи вправ, виконуючи які, студенти відчували б результат своєї діяльності; 2) залученням емоційної сфери в процес навчання; 3) характером педагогічних впливів викладача, зокрема наявністю стимулів та підкріплень; 4) використанням на заняттях аудіовізуальних засобів; 5) використанням особистісної індивідуалізації.

У підготовці завдань для студентів-іноземців необхідно враховувати такі чинники:

- забезпечення природного спілкування (надання можливості спілкуватися); з огляду на це доречно застосовувати такі типи завдань, як: «обговоримо що відбувається...», постановка викладачем свідомо провокаційного питання або тези з подальшим коментарем студентів; прохання написати три головні питання з теми тощо;

- застосування власних стратегій під час добору інформації та її оброблення (пропонуються завдання: «передайте власну інформацію з допомогою e-mail, короткого телефонної розмови, записки; на основі інформації складіть короткий тест, напишіть резюме, змініть кінець розповіді, придумайте самі закінчення розповіді, трансформуйте текст в науково-популярний, публіцистичний, стилі);

- можливість розширення стратегічного репертуару через вибір різних способів виконання завдань, наприклад: «взяти інтерв'ю, написати короткий нарис, скласти анкету, придумати проблемне питання, сформулювати ваші прогнози та рішення проблеми, прокоментувати проблему, сказати одним словом, проаналізувати відповідь одного, простежити за ростом і плином проблеми тощо [4];

- пізнавальний характер роботи з матеріалом, який сприяє формуванню позитивних установок.

Стосунки в колективі, задоволення своїм статусом у колективі позитивно сприйняття викладача – це теж потужний мотиваційний чинник. Ігрова змагальна організація навчального процесу викликає пізнавальний інтерес і тому є результативною.

Висока мотивація на заняттях свідчить про прагнення іноземних студентів не тільки оволодіти необхідними знаннями, навичками і вміннями з української мови для отримання освіти, а й до розширення своїх знань, пов'язаних із культурно-історичним минулим, особливостями його ментальності та накопиченим за багато століть досвідом соціального життя, традиціями, звичая-

ми та іншими соціокультурними відомостями. Це зазвичай призводить до певних результатів:

- розширення лексичного запасу слів та кола лексичних значень, що формує мовну компетенцію, яка є структурним компонентом комунікативної компетенції;

- підвищення рівня когнітивно-країнознавчої мотивації, зміцнення внутрішніх мотивів оволодіння українською мовою, розширення потреб у спілкуванні з носіями мови;

- порівняння мовних явищ рідної та української мов, що зміцнює рівень знання нерідної мови, тим самим розширює пізнавальний інтерес та посилює мотивацію в навчанні;

- відпрацювання навичок пошуку необхідних знань у довідковій літературі професійного характеру;

- застосування отриманих навичок в аудіюванні, діалогічного та монологічного розмовної мови;

- використання шаблонних синтаксичних конструкцій під час усного аналізу текстів наукового та науково-популярного стилів;

- удосконалення дослідницького аналізу у процесі розгляду сучасних мовних одиниць, що веде до збагачення лексичного кола та посилення пізнавального інтересу.

Отже, підвищення мотивації має стати провідним у підготовці та проведенні комплексу завдань навчання української мови як іноземної.

Важливе значення для формування мотивації студентів-іноземців у вивченні української мови є підпорядкованість навчального процесу принципу, що об'єднує членів групи в колектив. Це – принцип колективної взаємодії – один з основних принципів, на якому побудований метод активізації можливостей особистості та колективу, розроблений професором Г. Китайгородською [3, с. 53]. Його основна ідея полягає в організації групових, колективних дій, що сприяють внутрішній мобілізації можливостей особистості. Цей принцип визначає такий спосіб організації навчального процесу, за якого: а) студенти активно спілкуються один з одним, обмінюючись навчальною інформацією, розширюють завдяки цьому свої знання, удосконалюють вміння та навички; б) між учасниками складаються сприятливі взаємини, які є умовою та засобом ефективності навчання та творчого розвитку кожного; в) умовою успіху кожного є успіх інших.

Важливу роль в мотивації навчання відіграє також зміст навчального матеріалу. Мотиваційний вплив може чинити не весь навчальний матеріал, а лише такий, інформаційний зміст якого відповідає потребам студента.

Багато викладачів та дослідників пропонують свої ефективні способи підвищення мотивації студентів до вивчення мови. Так, О. Наумова пропонує наступні способи: 1) створення спеціально розробленої системи вправ, виконуючи які студенти відчували б результат своєї діяльності; 2) залучення емоційної сфери в процес навчання; 3) педагогічний вплив викладача, зокрема наявність стимулів та підкріплень; 4) використання на заняттях аудіовізуальних засобів; 5) використання особистісної індивідуалізації. Крім того, підвищення мотивації йде через: 1) залучення учнів у самостійну роботу на уроці; 2) проблемність завдань та ситуацій; 3) контроль знань, умінь та

навичок; 4) країнознавчий матеріал; 5) доброзичливе відношення [7]

Використання на заняттях сучасних педагогічних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних (соціальні мережі, блоги тощо), має великий вплив на формування позитивної мотивації до вивчення мови. Підвищуючи мотивацію до вивчення мови, ми підвищуємо й рівень її засвоєння і як додатковий позитивний ефект отримуємо підвищення успішності з цього предмету та задоволення особистісних потреб та інтересів [8].

Висновки і пропозиції. Отже, навчальна мотивація студента визначає рівень його навчальної активності, вказує напрямок цієї активності та організовує роботу щодо подолання труднощів. Завдяки певним методам організації навчального процесу мотивація студентів може підвищуватися, тож формування стійкого рівня мотивації вимагає від викладача врахування особистого досвіду студентів, інтересів та схильностей, емоцій та почуттів, статусу в колективі.

Список літератури:

1. Бим И. Л. Обучение иностранным языкам: поиск новых путей / И. Л. Бим // Иностранные языки в школе. 1989. – № 1. – С. 19-26.
2. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку: на материале русского языка как иностранного / И. А. Зимняя. – М.: Рус. яз., 1989. – 219 с.
3. Китайгородская Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика / Г. А. Китайгородская. – М.: Русский язык, 2009. – 277 с.
4. Ларионова А. А. Текст как единица обучения русскому языку как иностранному / А. А. Ларионова // Вестник казахского технологического университета. – 2011. – № 11. – С. 412.
5. Лукина Я. В. Зависимость мотивации при выборе и изучении иностранного языка от образа страны изучаемого языка [Электронный ресурс] / Лукина Я. В. – Режим доступа: www.zlatedu.ru/CatalogImages/File/lukina.doc. 2008 // Языковая школа «Златоуст». URL: <http://www.zlat-edu.ru/CatalogImages/File/lukina.doc> (15.04.2015).
6. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1983. – 96 с.
7. Наумова О. В. Формирование мотивации учебной деятельности при изучении иностранного языка в процессе обучения аспирантов // Электронное научное издание (периодический сборник) «Лингвистика и методика преподавания иностранных языков». 2009. – Вып. 1. Режим доступа: http://www.iling-ran.ru/library/sborniki/for_lang/2009_01/13.pdf
8. Степанов Д. А. Использование мотивационных стратегий при обучении иностранному языку в неязыковом ВУЗе [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.nop-dipo.ru/ru/node/358>
9. Peltonen M., Ruohotie P. 1992. Oppimismotivaatio. Teoriaa, tutkimuksia ja esimerkkejä oppimishalukkuudesta. Keuruu: Otava.

Фурт Д.В.

Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского

МОТИВАЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ ОБУЧЕНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ

Аннотация

В статье рассмотрено понятие «мотивация», ее виды, выделены особенности мотивация студентов иностранцев при изучении украинского языка как иностранного. Обобщено различные подходы к пониманию мотивации. Рассмотрены различия между мотивом и мотивацией. Определено понятие «мотивации» в современном научном дискурсе. Проанализированы требования к упражнениям для повышения мотивация студентов и рассмотрены подходы к решению этой проблемы.

Ключевые слова: мотивация, студенты иностранцы, украинский язык как иностранный, виды мотивации, мотивационные факторы.

Furt D.V.

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhayilo Tugan-Baranovsky

MOTIVATION FACTORS OF TEACHING UKRAINIAN LANGUAGE TO FOREIGN STUDENTS

Summary

The notion «motivation», its types are considered in the article; the peculiarities of foreign students' motivation while studying Ukrainian as a foreign language are identified. Various approaches to understanding the notion «motivation» are generalized. The differences between motive and motivation are considered. The notion «motivation» in modern scientific discourse is defined. The requirements to the exercises for students for increasing motivation are analyzed and approaches to this problem decision are considered.

Keywords: motivation, foreign students, Ukrainian as a foreign language, types of motivation, motivation factors.